A magyar mezőgazdasági vállalkozások vagyoni, pénzügyi helyzetének elemzése, összehasonlítva az erdőgazdálkodást folytató vállalkozások teljesítményével

BARANYI ARANKA[1] – CSERNÁK JÓZSEF[2] – PATAKI LÁSZLÓ[3] – SZÉLES ZSUZSANNA[4]

A magyarországi mezőgazdasági tevékenységet folytató társas vállalkozások vagyoni és pénzügyi helyzetének vizsgálatát, illetve annak az erdőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozásokkal történő összehasonlítását tűztük ki vizsgálatunk céljaként. A vizsgálat a 2002–2010 közötti időszak NAV (korábban APEH) társasági adó adatbázisából származó adatokat elemezte kiemelten. Szakirodalmi források segítségével bemutattuk a mezőgazdaság sajátosságait és azoknak a jövedelemre gyakorolt hatásait. A vagyoni helyzet vizsgálatának keretén belül a befektetett és forgóeszközöket vizsgáltuk eszközszerkezeti mutatók segítségével. A pénzügyi helyzet feltérképezését likviditásvizsgálattal közelítettük meg, valamint elemeztük az ezzel szorosan összefüggő forrásszerkezet alakulását és a finanszírozási stratégiát.

Kulcsszavak: mezőgazdaság, diszponibilitás, jövedelmezőség, finanszírozási szerkezet, eszközök mobilitása, Magyarország

JEL-kód: Q10

1. Bevezetés

Vizsgálatunk alapvető célja, hogy a NAV adatbázisa alapján rávilágítsunk a mezőgazdasági vállalkozások vagyoni és pénzügyi helyzetében – az ezredfordulót követően – bekövetkezett változásokra, az ezek mögött meghúzódó ok-okozati összefüggésekre. Vizsgálatunk kiterjedt a vállalkozások eszközeiben és forrásaiban bekövetkezett állományválto-

[1] PhD, Károly Róbert Főiskola, főiskolai docens, abaranyi@karolyrobert.hu

[2] Károly Róbert Főiskola, tanársegéd, csernak@karolyrobert.hu

[3] PhD, Nyugat-magyarországi Egyetem KTK, egyetemi docens, lpataki@ktk.nyme.hu

[4] PhD, Szent István Egyetem Gödöllő, egyetemi docens, szeles.zsuzsanna@gtk.szie.hu

zások vizsgálatára, valamint elemeztük az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások vagyoni-pénzügyi-jövedelmezőségi helyzetét, keresve az eltérések lehetséges okait.

2. Anyag és módszer

A számszaki elemzések adatbázisát a NAV Társasági adóbevallásokra épülő adóstatisztikáiból képzett idősorok alkották. Az egyes évek kiemelt ágazatokra vonatkozó gyorsjelentéseinek adatait dolgoztuk fel. Összesített adatokról van szó, amelyek természetesen az egyes vállalkozások közötti eltéréseket elfedik. Az elemzés során felhasználtuk a Magyar Nemzeti Bank egyéb monetáris pénzügyi intézmények által nyújtott hitelstatisztikáit is.

Agrárvállalkozásnak a mezőgazdasági, a halászati és az erdőgazdasági tevékenységet folytató, kettős könyvvitelt vezető és társasági adóbevallást benyújtó vállalkozásokat tekintettük.

A hitelstatisztikákból származó adatok a nemzetgazdasági ág egészére vonatkoznak, de mivel a hitelek meghatározó hányada a kettős könyvvitelt vezető társas vállalkozásoknál található meg, ez az elemzés megállapításait érdemben nem torzítja. Vizsgálatunk a 2002 és 2010 közötti időszakot öleli fel. Az eszközök és források elemzéséhez horizontális és vertikális mutatószámokat alkalmaztunk, egyrészt mutatószámokat képeztünk, másrészt összetétel-elemzést végeztünk.

3. Eredmények

A mezőgazadasági vállalkozások – más vállalkozásokhoz hasonlóan – tárgyi eszközöket alkalmaznak termelési folyamataikhoz. E folyamatok eszközigényét meghatározzák a mezőgazdaságra jellemző sajátosságok, melyekből kiemelünk néhányat rangsor és preferencia nélkül:

- A mezőgazdasági termelést alapvetően befolyásolják a természeti tényezők, adottságok.
- A termelés biológiai folyamat, mely általában hosszú, több szakaszra osztható.
- Alapvető termelőeszköz a termőföld, mely helyhez kötött, termőképessége korlátozottan javítható.
- A mezőgazdaságban a megtermelt termékek kettős célt töltenek

be: egyrészt lehetnek áruk, ugyanez egy másik folyamatban alapanyag. (Miklósyné et al. 2006)

3.1 A vagyoni és a pénzügyi helyzet elemzése

A következő oldalon lévő 1. táblázatban bemutatjuk, hogyan alakult a vállalkozások befektetett eszközállományának értéke, külön szerepeltetve az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások értékeit.

A befektetett eszközök aránya az összes eszközön belül meglehetősen alacsony szóródás (0,1247) mellett jellemzően 51 és 53 százalék között mozgott. Ez alól kivételt képez a 2004-es év, amikor 54,21%-os értékkel találkoztunk, valamint a 2009-es év, amikor a mutató értéke hirtelen 56,15 százalékra ugrott. A forgóeszközök aránya az előzőekben leírtak alapján 2003-ban, illetve 2009-ben vette fel a legalacsonyabb értékeit. Ugyanezekben az években figyelhető meg a hosszú lejáratú kötelezettségek állományában is jelentősebb növekedés, vagyis a gyorsabb ütemű befektetett eszközbővülés forrása – jellemzően – éven túli lejáratú hitel volt. A befektetett eszközök értékében 2010-ben újabb 7,1%-os növekedés következett be, ez a növekedési tendencia az erdőgazdálkodással foglalkozókra is jellemző volt, de mindössze 3,6%-os mértékben. A növekedés alapvetően a befektetett pénzügyi eszközökben és a tárgyi eszközök terén realizálódott. A tárgyi eszközök állománya mintegy 7%-kal bővült, a befektetett pénzügyi eszközök pedig a 12%-os növekedést is meghaladták. Az erdőgazdálkodással foglalkozók esetén nem volt ilyen mértékű növekedés, sőt a befektetett pénzügyi eszközök terén több mint 10%-os csökkenést mutatnak az adatok, s a tárgyi eszközök bővülése is 2%-kal elmarad az egész agrár ágazat adataihoz képest. Az immateriális javak esetén összességében egy 2,4%-os csökkenés következett be. Ez a negatív irányú változás az erdőgazdálkodással foglalkozókat még inkább érinti, ez a csökkenés közel 6%.

A befektetett eszközök könyv szerinti értéke a vizsgált időszakban összesen 76 százalékkal emelkedett. Legnagyobb mértékben az immateriális javak értéke nőtt meg – 104 százalékkal –, legkisebb mértékben pedig a befektetett pénzügyi eszközök értéke 66 százalékkal. A tárgyi eszközök növekedési üteme teljesen azonos a befektetett eszközök növekedési ütemével.

Az előző évhez viszonyítva legnagyobb mértékű növekedés mind a befektetett eszközök, mind ezen belül a meghatározó szerepet betöltő tárgyi eszközök vonatkozásában 2002-ről 2003-ra, illetve 2008-ról 2009-re vonatkozóan figyelhető meg.

A befektetett eszközök értéke ekkor több mint 15, a tárgyi eszközök értéke pedig több mint 17 százalékkal emelkedett. A beruházások, felújítások mérleg szerinti értéke a vizsgált időszak első éveire jellemző 55–60 milliárd Ft közötti összegről 2007-ben 48 milliárd Ft alá esett vissza, majd ezt követően dinamikus emelkedésnek indult (2008-ban közel 72, majd 2009-ben több mint 90 milliárd Ft-ot tett ki, 2010-ben 99 milliárd forintot ért el). A beruházási aktivitás növekedését és az ezt kö-

1. táblázat. Befektetett eszközök összetétele (MFt)

Megnevezés	2002	2003	2004	2005
Befektetett eszközök	623 838	710 484	768 575	818 077
	100%	100%	100%	100%
Erdőgazd.	44 612	48 823	50 881	55 760
	100%	100%	100%	100%
Befektetett pénzügyi eszközök	41 452	42 881	51 122	55 573
	6,64%	6,04%	6,65%	6,79%
Erdőgazd.	2 736	2 901	2 435	2 888
	6,13%	5,94%	4,79%	5,18%
Tárgyi eszközök	576 353	658 650	707 542	752 830
	92,39%	92,70%	92,06%	92,02%
Erdőgazd.	41 296	45 401	47 989	52 259
	92,57%	92,99%	94,32%	93,72%
Immateriális javak	6 032	8 952	9 910	9 674
	0,97%	1,26%	1,29%	1,18%
Erdőgazd.	580	522	458	614
	1,30%	1,07%	0,90%	1,10%

vető tárgyi eszköz érték növekedést elsődlegesen a hozzáférhetővé vált újabb hitelkonstrukciók, a megnyíló támogatási jogcímek és az adórendszerben megjelenő beruházásokhoz kötődő adókedvezmények motiválták. Az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások esetében hasonló beruházási tendencia figyelhető meg, 2010-re közel 20%-kal bővültek a beruházások.

Hasonló folyamatokat tárt fel Ficzeréné (2007) a mezőgazdasági kisvállalkozásokat vizsgálva, miszerint: „1994–2003-ig a gépvásárlást folyamatosan preferálták. Ezen folyamat leállt, mert a gazdák 2005-re rájöttek, hogy már az egyszerű újratermelést sem tudják megvalósítani a magas hitelállomány törlesztése mellett. Az eladósodottság maga után

2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
869 931	908 475	947 591	1 095 620	1 173 687
100%	100%	100%	100%	100%
59 822	62 248	66 611	75 963	78 703
100%	100%	100%	100%	100%
61 870	65 183	70 725	68 673	77 183
7,11%	7,17%	7,46%	6,27%	6,58%
3 129	2 980	6 078	5 010	4 464
5,23%	4,79%	9,12%	6,60%	5,67%
798 622	833 380	866 072	1 014 651	1 084 501
91,80%	91,73%	91,40%	92,61%	92,40%
56 059	58 402	59 481	69 631	72 992
93,71%	93,82%	89,30%	91,66%	92,74%
9 439	9 912	10 793	12 295	12 003
1,09%	1,09%	1,14%	1,12%	1,02%
633	866	1 052	1 322	1 247
1,06%	1,39%	1,58%	1,74%	1,58%

Forrás: NAV adatai alapján saját szerkesztés

vonja a mezőgazdasági foglalkoztatás csökkenését és a földterületek koncentrációját."

A tárgyi eszközök értékének jelentős növekedése annak ellenére következett be, hogy az időszak során 61 százalékkal nőtt az elszámolt értékcsökkenési leírás összege is, az értékcsökkenés elszámolásának lehetőségét az időközben megváltozott adójogszabályok is pozitívan befolyásolták.

Az erdőgazdálkodást folytató vállalkozások tekintetében is a befektetett eszközök jelentős részét a tárgyi eszközök adják. A 2002. évhez képest közel 70%-os növekedés figyelhető meg e mérlegtétel esetén, ez a növekedési aktivitás még nagyobb az egész agrárszektort figyelembe vé-

2. táblázat. Forgóeszközök értékének alakulása (MFt)

Megnevezés	2002	2003	2004	2005
Készletek	273 657	269 628	318 010	310 936
megoszlás	47,84%	45,95%	44,95%	41,78%
Erdőgazd.	8 988	8 921	9 179	9 460
megoszlás	30,38%	27,76%	24,8%	23,58%
Követelések	184 084	204 112	272 830	306 727
megoszlás	32,18%	34,78%	38,57%	41,21%
Erdőgazd.	11 475	11 598	13 727	14 844
	38,78%	36,09%	37,1%	37,00%
Pénzeszközök	94 440	95 578	99 865	110 084
megoszlás	16,51%	16,29%	14,12%	14,79%
Erdőgazd.	6 342	8 624	10 155	11 722
megoszlás	21,44%	26,84%	27,4%	29,22%
Forgóeszk.	572 061	586 825	707 432	744 229
dinamika	100%	102,58	120,55	105,20
Erdőgazd.	29 588	32 138	37 027	40 114
dinamika	100%	108,62	115,21	108,34

ve (eléri a 76%-os értéket). Az erdőgazdálkodást folytató vállalkozások tekintetében az eszközök között a forgóeszközök kisebb arányt képviselnek, mintha ez egész agrárszektor vállalkozásait vennénk figyelembe. A vizsgált időszak alatt folyamatosan 5–7%-kal alacsonyabb értéket mutatnak a forgóeszközök az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások tekintetében, ennek oka, hogy ezen cégeknél magasabb a tárgyi eszközök aránya, így magasabb befektetett eszközértéket generálnak. A 2002-es bázisévhez képest legjelentősebb befektetett eszköz növekményt a 2009-es évben figyelhettük meg, az évben mintegy 75%-os volt a növekedés mértéke. Az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások tekintetében szintén ez az év volt a legdinamikusabb növekedést felmutató. A 2009-es év más tekintetben is kiemelkedő, ebben az évben a

2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
307 548	351 682	369 454	365 425	355 589
41,18%	43,45%	45,20%	44,36%	40,89%
8 680	8 204	9 148	11 510	10 073
20,65%	20,15%	21,00%	24,78%	20,18%
298 409	310 978	316 425	326 866	348 503
39,96%	38,42%	38,71%	39,68%	40,07
13 834	13 227	15 408	18 486	17 512
32,91%	32,49%	35,37%	39,80%	35,08
119 956	122 910	108 496	117 439	148015
16,06%	15,19%	13,27%	14,26%	17,02
15 074	15 941	15 441	14 054	19242
35,86%	39,15%	35,45%	30,26%	38,55
746 784	809 317	817 383	823 703	869 637
100,34	108,37	101,00	100,77	105,58
42 032	40 718	43 561	46 441	49 918
104,78	96,87	106,98	106,61	107,49

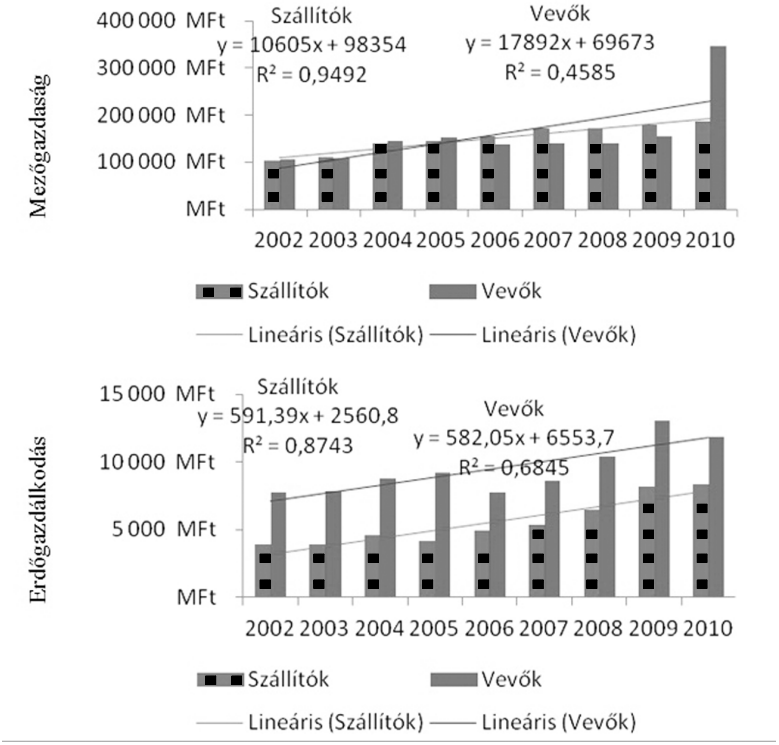
Forrás: NAV adatai alapján saját szerkesztés

2008-as évhez képest is kiemelkedő növekedés figyelhető meg mind a befektetett, mind a forgóeszközök tekintetében.

Amíg 2002-ben a forgóeszközök értékéből a követelések 32%-ot tettek ki, addig 2009-ben ez az érték már több mint 44%-ot képvisel, ugyanakkor a pénzeszközök aránya 16,5%-ról 14,3%-ra csökkent. Az ágazat likvid eszköz biztonsága nem javult, inkább a bizonytalan követelések állománya nőtt meg, melyet a vevők állományában tapasztalható változás is mutat (2. táblázat, valamint 1. ábra). Az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások esetén a követelések arányának változása meglehetősen változatos képet tár elénk. 2010-re a forgóeszközök értéke közel 6%-os bővülést mutat, valamelyest alatta maradva a befektetett eszközök bővülésének. A forgóeszköz-növekedést továbbra is a követelések növekedése határozza meg, ugyanakkor az erdőgazdálkodással foglalkozók esetén csökkent a követelések állománya 5,3%-kal. Mind arányában, mind pedig összegszerűségében jelentős pénzeszköz-gyarapodás figyelhető meg a mezőgazdasági ágazatban tevékenykedő vállalkozások esetén, mely akár a likviditásra is pozitív hatást gyakorolhat, azonban a rövid lejáratú kötelezettségek – minimálisan bár, de – szintén nőttek. A készletek állományának mérséklődése folytatódott 2010-ben, a készletek zsugorodása az erdőgazdálkodással foglalkozók esetén 12,5%.

Összességében a készletek és követelések a meghatározók állományukat tekintve a vállalkozások forgóeszközei között, az erdőgazdálkodással foglalkozók tekintetében egyetlen vizsgált évben sem éri el a készletek aránya az egész agrárszektor készleteinek az arányát, mely a tevékenység speciális jellegéből fakadhat. A készletek tekintetében 2010-re jelentős csökkenés következett be. A követelések aránya az erdőgazdálkodással foglalkozók esetén folyamatosan csökkent a forgóeszközökön belül, majd – feltehetően a gazdasági válság begyűrűzésének hatására – itt is növekedés következik be 2009-re, a pénzeszközök arányának csökkenése mellett, mely a likviditási helyzetet tovább rontotta. A likviditási helyzet 2010-re javuló irányt mutat, a pénzeszközök aránya meghaladja a 38%-ot, s megközelíti az agrárvállalkozások egészénél kimutatott érték dupláját.

A társasági adóbevallást készítő agrárvállalkozások esetében a vevők és szállítók tekintetében meglehetősen változatosan alakulnak a finanszírozási lehetőségek. Míg az erdőgazdálkodással foglalkozók tekintetében a 2002–2010 közötti időszakban a vevőkkel szembeni követelések meghaladják a szállítókkal szembeni kötelezettségek állományát, addig az agrárszektor egészére ez nem mondható el, 2005-ben a szállítói kötelezettségek meghaladták a követelések értékét, ebben a folyamatban ellenkező irányú változás 2010-ben következik be, s a vevői futamidők meghosszabbodása miatt ez negatívan hat az ágazat likviditására.

Forrás: A NAV adatai alapján saját szerkesztés

1. ábra. Vevők és szállítók értékének alakulása (MFt)

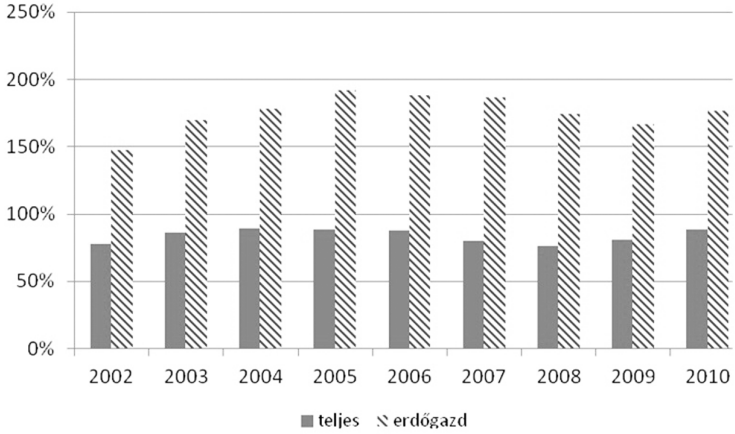
Mint korábban említettük, a forgóeszközökön belül meghatározó jelentőséggel a készletek és a követelések bírtak. A készletállomány a vizsgált időszakban mintegy 92 milliárd Ft-tal, azaz 34 százalékkal emelkedett. A legjelentősebb növekedés 2003 és 2004 között, valamint 2006 és 2007 között figyelhető meg. A készletek napokban kifejezett forgási sebessége a vizsgált időszakban rendre 90 és 100 nap között mozgott, viszont 2009-ben már meghaladta a 104 napot (Borbély et al. 2011).

A követelés állománynövekedése gyakorlatilag folyamatos, a teljes időszak vonatkozásában 78 százalékot tett ki. Mivel a követelés állománynövekedési üteme lényegesen meghaladta a készlet állományemelkedésének ütemét, így a forgóeszközökön belül a követelések aránya megnőtt, az időszak végére eléri a 40%-ot. Az erdőgazdálkodást folytatók esetén is van némi növekedés, de az arány még így is csak 35% körüli értéket vett fel. Az agrárszektorban 2010-re a követelés állományban közel 7% a növekedés mértéke, azonban igen jelentősen, 225%-kal nőttek a vevőkkel szembeni követelések, az erdőgazdálkodást folytatóknál a követelések összességében csökkentek és a vevőkövetelések is mérséklődtek.

Az agrárvállalkozások vevőállományának aránya lényegesen meghaladta az időszak teljes hosszában a nemzetgazdaság egészében tapasztalható vevőállományszinteket. A 2010-es évben a vevőkövetelések értéke jelentősen megnövekedett, ugyanakkor a szállítók értékében jelentősebb változás nem következett be, valószínű, hogy a körbetartozások hatása ide is begyűrűzött. A jelentős vevőkintlevőségek minimális pénzeszköz-realizálást tettek lehetővé, ami kedvezőtlen likviditási helyzetet jelez. A vevőkövetelések 2010-ben újra meghaladják a szállítókkal szembeni kötelezettségek értékét.

Az ÁFA-t is tartalmazó vevőállomány átlagos futamideje a 2003. évi 37 napról 2005-re 47 nap fölé emelkedett, majd ezt követően 2008-ig 38 napra csökkent. 2009-ben ismét mérsékelt emelkedés volt megfigyelhető (közel 42 napra), azonban 2010-ben jelentős futamidő-növekedés következik be, ami 68 napot jelentett. Az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások esetén az átlagos futamidő jóval kedvezőbb, mintegy 44 nap.

A pénzeszközök állományában a teljes időszak alatt mindössze 24 százalékos növekedés következett be, miközben a pénzeszközök aránya csökkent. A pénzeszközök+ követelések és a rövid lejáratú kötelezettségek arányát (gyors ráta) mutatja be a 2. ábra, külön szemléltetve az erdőgazdálkodást folytató vállalkozások likviditását.

Forrás: A NAV adatai alapján saját szerkesztés

2. ábra: Gyorsráta értéke a mezőgazdasági és az erdőgazdasági tevékenységet folytató társas vállalkozásoknál

A gyors ráta mutató azt vizsgálja, hogy a vállalkozás milyen mértékben tudna azonnal eleget tenni éven belüli kötelezettségeinek. (Bíró et al. 2007).[5]

A mutató értéke a mezőgazdasági vállalkozások körében – a vizsgált időszakban 2004-ig növekvő értéket vett fel, később jelentősen csökkent, a mélypont 2008-ban következett be, majd 2009-re némi javulás történt. Az agrárvállalkozások – likviditási mutatókkal jellemzett – likviditási helyzete a kilencvenes évekhez képest valamelyest romlott. Az évtized elején tapasztalható kismértékű javulást az uniós csatlakozást

[1] $\frac{\text{(Mérlegfőösszeg – Befektetett eszközök – Aktív időbeni elhatárolások) – Készletek}}{\text{Rövid lejáratú kötelezettségek}}$

követően mérsékelt, de folyamatos rosszabbodás követte. A likviditási mutatók értékei így sem tekinthetők kritikusnak, de a forgóeszközök között a készletek és a követelések magas részaránya a „látszat likviditást" valószínűsíti (Borbély et al. 2011).

Az erdőgazdálkodást folytató vállalkozások likviditási helyzete kedvezőbb. Az agrárvállalkozások gyorsrátával jellemezhető likviditása 2010-re 88,77%-os értéket vett fel, az erdőgazdálkodással foglalkozók esetén ez 176,82%-os mutató értéket jelent. A jelentős likviditáseltérés okai között említhetjük, hogy az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások rövid lejáratú kötelezettségeinek az aránya mintegy fele a mezőgazdasági vállalkozásokénak, másrészt a pénzeszközök aránya is az erdőgazdálkodással foglalkozók esetén kedvezőbb.

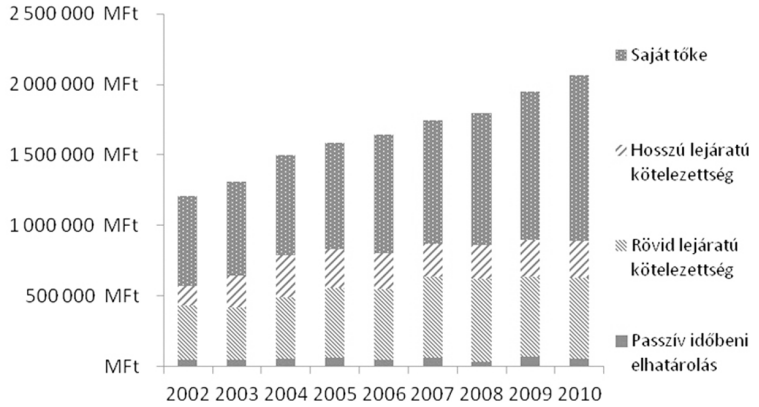
A 3. táblázatban bemutatjuk, hogy a fizetőképességet a kötelezettségek és a pénzeszközök milyen arányban befolyásolták.

2010-re az ágazat likviditása látszólag kismértékben javult, ami a jelentős vevőállomány növekedésnek is köszönhető, de mivel a vevők

3. táblázat. A pénzeszközök és rövid lejáratú kötelezettségek arányának alakulása

Arány a mérlegfő-összegen belül	**2002**	**2003**	**2004**
Pénzeszk./összes eszköz	7,84%	7,29%	6,67%
Erdőgazdálk.	8,46%	10,58%	11,41%
Rövid lejáratú kötelezett./ összes forrás	31,96%	28,10%	29,04%
Erdőgazdálk.	18,63%	16,79%	17,60%
Pénzeszközök/rövid lej. kötelezettségek	24,53%	25,95%	22,96%
Pénzeszközök/rövid lej. kötelezettségek (erdő)	45,43%	63,00%	64,83%

futamideje jelentősen meghosszabbodott, ezáltal kitolódik a pénzeszköz realizálásának lehetősége, ami ténylegesen rosszabb likviditást eredményez.

Forrás: NAV adatai alapján saját szerkesztés

3. ábra. Az agrárvállalkozások forrásszerkezetének alakulása

2005	2006	2007	2008	2009	2010
6,94%	7,29%	7,03%	6,04%	6,02%	7,10%
12,02%	14,49%	15,30%	13,86%	11,31%	14,73%
30,97%	30,53%	32,66%	32,54%	29,16%	27,79%
16,38%	17,02%	16,72%	17,77%	16,90%	17,25%
22,42%	23,87%	21,54%	18,57%	20,64%	25,56%
73,40%	85,12%	91,48%	78,02%	66,93%	85,39%

Forrás: NAV adatai alapján saját szerkesztés

A vizsgált időszakban a vállalkozások összes forrásállománya növekedett, jelentősen nőtt a saját tőke, valamint a rövid lejáratú kötelezettségek összege is. Az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások esetén is fennáll ez a folyamat a 2006. év kivételével, amikor is egy 2%-os saját tőke csökkenés következett be.

Az önfinanszírozás legfontosabb eleme a saját tőke, amely a vállalkozás vagyonának saját forrása (Penson–Lins 1980). A vizsgált időszak alatt a cégek összesített saját tőkéje 65 százalékkal nőtt, és 2010-ben meghaladta az ezer milliárd Ft-ot (1087 milliárd Ft). A növekedésben az eredménytartaléknak meghatározó szerep jut, a vizsgált időszak tekintetében az eredménytartalék közel 3,7-szeresére növekedett. A hosszú lejáratú kötelezettségek 89 százalékkal, a rövid lejáratú kötelezettségek 48 százalékkal növekedtek. Összességében *a kötelezettségek növekedési üteme némileg meghaladta a saját tőke növekedési ütemét.*

Az idegen tőke és a saját tőke aránya (tőkeáttétel/tőkefeszültség mutató) kifejezi, hogy a saját tőkéhez képest milyen mértékben érvényesül a vállalkozásoknál a külső finanszírozás (Bíró et al. 2007). E mutató a 2002. évi 82 százalékos értékről kiindulva 2004-re már 104 százalékra emelkedett, majd még 2005-ben is 100 százalék feletti értéket vett fel. Ezt követően csökkenő tendencia volt tapasztalható, amelynek eredményeképpen 2010-re az érték 70 százalékra esett vissza. Az erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások esetén igen szembetűnő a kötelezettségek alacsony aránya a saját tőkéhez képest. 2002-ben az idegen tőke a saját tőke 35%-át sem éri el, de a mezőgazdasághoz hasonló romlás következik be 2006-ban, amikor is a kötelezettségek a saját tőkének a 42%-át is elérik. Kedvező, hogy az időszak végére újra 33% körüli az arány.

A hosszú lejáratú kötelezettségek 2003-ban és 2004-ben az előző évhez képest jelentősen (64, illetve 33 százalékkal) emelkedtek. Ennek hátterében az húzódik meg, hogy a rövid lejáratú adósságok egy részét hosszú lejáratúra konvertálták át, másrészt 2002-ben az ágazat mintegy 60 milliárd forint hitelkonszolidációban részesült, aminek hatása 2005-ig tartott. Ezt követően azonban 2005-től 2007-ig évente az előző évi értékhez képest 8–9 százalékkal csökkent a hosszú lejáratú kötelezettsé-

gek értéke, majd a vizsgált időszak végén következett be egy újabb mérsékeltebb (összesen mintegy 10 százalékos) növekedés.

A rövid lejáratú kötelezettségek 2004 óta bár lassuló ütemben, de folyamatosan emelkedtek, s csak 2009-ben volt tapasztalható némi visszaesés, de 2010-ben mind a hosszú, mind pedig a rövid lejáratú kötelezettségek növekedtek. Az előzőek hatására *a saját tőke aránya a 2002. évi 53 százalékról 2004-2005-re 47 százalékra esett vissza, majd az időszak vége felé közeledve ismét mérsékelten emelkedett, s 2010-re meghaladta az 54 százalékos arányt.* A mutató értékeinek szóródása viszonylag csekély, 0,1553. *A saját tőke arányának növekedése biztonságosabbá tette az agrárvállalkozások tőkehelyzetét, de hátterében nem feltétlenül tudatos tőkeszerkezetre vonatkozó döntéseket, hanem inkább a hitelhez jutási lehetőségek beszűkülését lehet feltételezni.*

Az optimális tőkeszerkezet és a vállalatok pénzügyi eszközeinek stabilitása komplex probléma. A tényleges szerkezet és a pénzügyi források ára megmagyarázza a vállalatok összes fontos pénzügyi teljesítményét (Hercherova–Hulik–Pribilovicova 2003).

A hosszú lejáratú kötelezettségek összes forráson belüli aránya az időszak kezdeti, alig 11,5 százalékáról 2004-ben 20 százalék fölé emelkedett (20,20 százalék), majd ezt követően fokozatosan csökkent, s az időszak végére 13 és 14 százalék közötti értéket vett fel.

A rövid lejáratú kötelezettségek aránya alacsony szóródás (0,1311) mellett az időszak folyamán 28,10 (2003-ban) és 32,66 (2007-ben) szélsőértékek között ingadozott, tehát nagyságrendileg *a tartós források és az átmeneti források aránya 2/3 – 1/3 volt a vizsgálat időszaka alatt.*

Kedvezőtlen jelenségnek tekinthető, hogy a kötelezettségeken belül a rövid lejáratúak aránya 2004-et követően jelentősen növekedett a hosszú lejáratú kötelezettségek rovására.

A hosszú lejáratú és a rövid lejáratú kötelezettségek aránya hektikusan változott (szóródás 0,3410). A legalacsonyabb értéket 2002-ben vette fel (35,94%), a legmagasabbat pedig 2004-ben (69,56%). 2004-et követően gyors ütemű csökkenés következett be. 2007 és 2009 között 40,77 és 45,98 százalék között mozgott az érték. A „kényszerhitelezőknek" minősülő szállítóállomány aránya a rövid lejáratú kötelezettségeken belül a

4. táblázat. Forrásszerkezet főbb összetevőinek alakulása (MFt)

Megnevezés	2002	2003	2004	2005
Saját tőke	638 330	669 233	707 776	754 208
s.t./összes forrás (teljes)	53,00%	51,06%	47,26%	47,56%
Erdőgazd.	53 021	57 711	60 068	67 764
s.t/összes forrás (erdő)	71,06%	71,19%	67,88%	69,96%
Hosszú lejáratú kötelezettség	138 348	227 547	302 500	280 698
h.l.k./összes forrás (teljes)	11,49%	17,36%	20,20%	17,70%
Erdőgazd.	4 538	5 934	8 394	7 990
h.l.k./összes forrás erdő	6,08%	7,32%	9,49%	8,25%
Rövid lejáratú kötelezettség	384 945	368 316	434 883	491 102
r.l.k./összes forrás(teljes)	31,96%	28,10%	29,04%	30,97%
Erdőgazd.	13 960	13 689	15 664	15 970
r.l.k./összes forrás (erdő)	18,71%	16,89%	17,70%	16,49%
Passzív időbeni elhatárolás	42 862	45 612	52 544	59 631
p.i.e/összes forrás teljes	3,56%	3,48%	3,51%	3,76%
Erdőgazd.	3 097	3 734	4 361	5 131
p.i.e/összes forrás erdő	4,15%	4,61%	4,93%	5,30%

2006	2007	2008	2009	2010
843 767	878 133	938 689	1 053 262	1 087 463
51,27%	50,26%	52,29%	53,97%	54,29%
58 899	73 211	76 264	86 548	86 725
64,83%	70,86%	69,13%	70,58%	69,85%
256 223	235 970	238 166	261 631	274 315
15,57%	13,51%	13,27%	13,41%	13,69%
7 104	5 884	4 721	6 181	6 890
7,82%	5,70%	4,28%	5,04%	5,55%
502 435	570 647	584 200	568 999	589 647
30,53%	32,66%	32,54%	29,16%	29,44%
17 708	17 425	19 790	20 997	21 455
19,49%	16,87%	17,94%	17,12%	17,28%
43 436	62 501	34 248	67 512	51 628
2,64%	3,58%	1,91%	3,46%	2,58%
7 135	6 791	9 543	8 902	9 081
7,85%	6,57%	8,65%	7,26%	7,31%

Forrás: NAV adatai alapján saját szerkesztés

2002. évi alig 27 százalékos szintről 2004-re 32,27 százalékra emelkedett, majd az ezt követő években a 29 és 31,5 százalék közötti intervallumban stabilizálódott. 2010-ben mind a rövid, mind pedig a hosszú lejáratú kötelezettségek növekedtek, az erdőgazdálkodással foglalkozók esetén ez a növekedés 7,3%-a az agrárvállalkozások egészét jellemző kötelezettségnövekedésnek, ugyanakkor az erdőgazdálkodással foglalkozók esetén a rövid lejáratú kötelezettségek kisebb mértékben emelkedtek.

A céltartalékok szerepe a források között – annak ellenére, hogy a nagyobb mértékű tartalékképzés indokolt lenne – nem számottevő, egyetlen évben sem haladta meg a 0,20 százalékot. *Mivel a céltartalékképzést egyéb ráfordításként kellene elszámolni, ez tovább rontaná – már üzemi eredmény szinten is – az agrárvállalkozások amúgy sem kimagasló jövedelmezőségét. 2010-re* viszont feltehetően a rossz fizetési-gazdasági körülmények miatt mintegy 70%-os növekedés jellemzi a céltartalékokat, ami az erdőgazdálkodást folytatóknál eléri a 80%-ot.

A hitelállományon belül a hosszú lejáratú hitelek aránya a vizsgált időszakban – 2002 kivételével – *rendre meghaladta a rövid lejáratú hitelek állományát.* Főként a kedvező kamatozású, államilag támogatott hosszú lejáratú hiteleknek köszönhetően 2003 és 2006 között a 70 százalékos érték körül mozgott, 2004-ben meg is haladta azt.

A növekedésben nagy szerepet játszhatott, hogy 2003-ban és 2004-ben az agrárvállalkozások úgynevezett csatlakozási hitelt vehettek fel, amely 203 milliárd forintos nagyságrendjével 2004 decemberében valamennyi támogatott agrárhitel 43,72 százalékát, azon belül az éven túli hitelek 44,7 százalékát tette ki (Herczeg 2009).

Természetesen abban, hogy 2003 és 2006 között a rövid lejáratú agrárhitelek állománya ennyire visszaesett, az is szerepet játszott, hogy az európai uniós csatlakozásunk óta a rövid lejáratú hitelekre már nem adható kamattámogatás. 2006-ot követően azonban az tapasztalható, hogy a hitelállomány növekményének nagyobb részét a rövid lejáratú hitelek teszik ki, s így a hitelállományon belül a hosszú lejáratú hitelek aránya felülről közelít az 50 százalékos szinthez (Károlyné et al. 2009).

Míg 2004-ben a nemzetgazdaság teljes éven túli forint-hitelállományának több mint 15 százaléka a mezőgazdaságban volt kihelyezve, ad-

dig 2009-re ez az arány 8 százalék alá csökkent. Ezzel párhuzamosan az agrárágazatba kihelyezett éven belüli forinthitelek aránya a teljes éven belüli forint-hitelállományon belül 6 százalékról 8,5 százalékra emelkedett.

Egyébként az agrárágazat hitelállományának a nemzetgazdaság teljes hitelállományán belüli részesedése az elemzés alá vont időszakban jelentősen csökkent, a 2002. évi közel 6,5 százalékos szintről a 2009. évi 3,85 százalékos szintre. Az ágazat hiteleinek döntő hányada forinthitel, amely – tekintettel a devizahitelekkel összefüggő problémákra – kifejezetten kedvezőnek tekinthető.

Megállapítható, hogy a vizsgált időszakban a hitelek szerepe az agrárvállalkozások szempontjából (elsősorban 2006 óta) csökkent, bár a hitelekkel való ellátás megoldott. *A hitelek iránti igény visszaesése a némileg javuló jövedelmezőségi pozícióknak tudható be, amelyek javították a vállalkozások önfinanszírozó képességét.* A hitelállomány szerepének csökkenésében feltételezhetően szerepet játszott az is, hogy a kondíciók továbbra sem voltak megfelelőek az agrárágazat szereplői számára.

A saját tőke szerkezetében lezajlott változásokat a következőkben foglaljuk össze:

A saját tőkén belül egyre kisebb szerep jut a jegyzett tőkének. Amíg az időszak elején közel 46 százalék (45,87%) volt a jegyzett tőke aránya a saját tőkén belül, addig az időszak végére ez 26 százalékra (25,99%) mérséklődött, a teljes időszak átlagában pedig 35,89%-os szintet ért el. **A** *jegyzett tőke nem csak arányaiban, hanem 2004-től nominális értékben is csökkent*, s bár 2009-ben minimális növekedés tapasztalható, ami 2010-ben is folytatódik, de az időszak végén több mint 19 milliárd forinttal volt alacsonyabb, mint az időszak elején. Az állami tulajdonban bekövetkezett 29 százalékos visszaesést a belföldi társasági és a külföldi tulajdon növekedése nem tudta kompenzálni.

A vállalkozások átlagos jegyzett tőke állománya a vizsgált időszakban 27 521 eFt volt. Az időszak elején a fajlagos jegyzett tőke értéke még meghaladta a 30 millió forintot (2002-ben 33 235 eFt). Az igazán komoly visszaesés 2003-ról 2004-re következett be, amikor egyetlen év alatt a jegyzett tőke átlagos állománya 5230 ezer forinttal esett vissza. A jelen-

ség értékelésénél figyelembe kell venni, hogy 2003-ról 2004-re a kettős könnyvitelt vezető és TA bevallást benyújtó agrárvállalkozások száma 1883 darabbal, közel 20 százalékkal emelkedett. *Ebben az időszakban jellemzően még a korábbiaknál is alacsonyabb jegyzett tőkével rendelkező vállalkozások kezdték meg működésüket, feltételezhetően az európai uniós csatlakozással összefüggő várakozások hatására.*

A magyar mezőgazdaság kitörési lehetőségeit vizsgálva Nábrádi és Ficzeréné (2008) szerint „az Európai Unióhoz történt csatlakozás következtében nagy hangsúlyt kaptak a támogatások, melyeket, ha jól használnak fel, főként a magyar mezőgazdaság kiemelt ágazatai (állattenyésztés, kertészet) tekintetében megvalósítható a kínálati koncentráció."

Az ezt követő években a jegyzett tőke átlagos értéke 25 és 26 millió forint között stabilizálódott, miközben a vállalkozások száma 2008-ig folyamatosan csökkent. 2004 és 2008 között 1436 vállalkozással lett kevesebb. 2009-ben 674 darabbal emelkedett az előző évhez képest a vállalkozások száma. 2010-ben további gyarapodás tapasztalható, elérve a 10 722-es vállalkozásszámot. Kedvező jelenség a foglalkoztatás terén bekövetkező változás, melynek köszönhetően 1800 fővel nőtt az ágazatban foglalkoztatottak létszáma, de még így is, a 2002-es bázis évhez képest, mindössze 71,6%-t tesz ki.

A fajlagos saját tőke értéke 2004-ig csökkent, majd erőteljes növekedésnek indult. 2009-ben az egy vállalkozásra jutó saját tőke állománya már megközelítette a 100 millió forintot (99 781 eFt), miközben az időszak átlaga 78 748 eFt volt. A saját tőke növekedésében meghatározó szerepe a tőketartaléknak és az eredménytartaléknak, kisebb részben az értékelési és a lekötött tartaléknak volt. Valószínűsíthető, hogy a tulajdonosok kockázatkerülő magatartása miatt nem vált jellemzővé a tartalékok jegyzett tőkévé történő átkonvertálása és cégbírósági bejegyeztetése. 2010-re a saját tőkében 3,2%-os növekedés figyelhető meg, ez a növekedés az erdőgazdálkodással foglalkozókra is igaz, bár kisebb mértékben.

A tőketartalék aránya a saját tőkén belül az időszak átlagában 22,61 százalék volt. A legmagasabb értéket (24,12%) 2004-ben, a legalacsonyabbat (20,51%) pedig mérsékelt, de folyamatos csökkenést követően

2008-ban vette fel. Nominális értékben a tőketartalék közel 74 milliárd Ft-tal emelkedett, ami kereken 50 százalékos növekedésnek felel meg. *A tőketartalék növekedésében meghatározó szerepet játszhatott az a tény, hogy a fejlesztési célú, visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatásokat az agrárvállalkozásoknak a pénzmozgással, eszközmozgással egyidejűleg tőketartalékként kell kimutatniuk.* (A támogatások többsége egyéb bevételként kerül kimutatásra.)

Az egy vállalkozásra jutó vissza nem térítendő fejlesztési támogatás értéke 2002 és 2004 között 8 és 9 millió Ft között mozgott, majd a csatlakozást követően hirtelen 11,5 millió Ft-ra ugrott. A növekedés azóta is töretlen, s 2009-ben már a 13 millió Ft-ot is meghaladta a fajlagos érték, amely egyértelműen az EU-csatlakozás révén megnövekedett támogatásoknak tudható be, 2010-ben folyatódott a támogatások bővülése.

Emellett a szövetkezeti üzletrészbevonás miatt képzett, fel nem osztható vagyon összegét is tőketartalékként kell kimutatni (a többi nemzetgazdasági ágba sorolt vállalkozás által is ide könyvelendő tételeken felül).

A tőketartalék részaránya a saját tőkén belül azért esett vissza az előzőekben leírtak ellenére is, mivel az eredménytartalék és az értékelési, valamint a lekötött tartalék ezt lényegesen meghaladó mértékben növekedett.

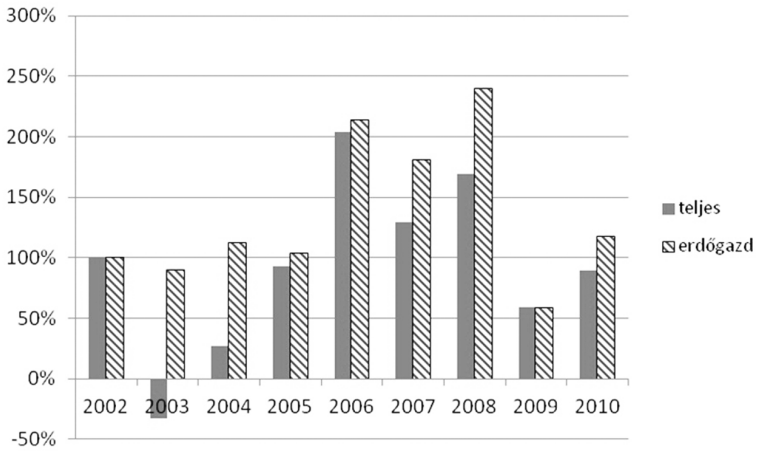
Az eredménytartalék szerepe a saját tőkén belül – tendenciáját tekintve – számottevő növekedést mutat, az időszak átlagában kereken 20 százalékot tett ki. Ezen belül 2006-ig 20 százalék alatti szinteken mozgott, majd ezt követően – a jövedelmezőség javulásával párhuzamosan – dinamikusabban növekedett, s 2009-ben már a 29 százalékos szintet közelítette (28,83%). *Nominális értékben ez 3,7-szeres növekedést jelent. Összegszerűen ez több mint 154 milliárd forintnyi emelkedésnek felel meg, mely tendencia 2010-ben is fennállt.*

Szintén szembetűnő változás következett be az értékelési és a lekötött tartalék együttes összegénél. *2002-től 2010-ig e tartalékok együttes állománya csaknem megháromszorozódott (2,97-szorosára nőtt).* Az emelkedés nominális értékben is kiugró, hiszen meghaladta a 154 milliárd forintot.

A lekötött tartalékok között mutatják ki – többek között – szövetkezeteknél a fel nem osztható vagyon értékét (tőketartalékból átvezetve), a gazdasági társaság tulajdonosánál (tagjánál) a veszteség fedezetére – az arra illetékes testület által megszavazott, de még nem teljesített – fizetendő pótbefizetés összegét (eredménytartalékból átvezetve). Szintén lekötött tartalékként kellett kimutatni a társasági adó – feltételekhez kötődő 2 kulcsúvá válása után a – 10 százalékos mértékű adó megfizetése révén megtakarított adó összegét (eredménytartalékból átvezetve).

A saját tőke összetevői közül a mérleg szerinti eredmény a 2003-as – rendkívül aszályos – évtől eltekintve összevontan végig pozitív előjelet vett fel. A mérleg szerinti eredmény aránya a saját tőkén belül egyetlen évben sem lépte túl a 10 százalékot. A legmagasabb értéket – a 2004 és 2006 közötti folyamatos növekedés eredményeként (9,28 százalék) – 2006-ban érte el, azt követően a mutató alakulásában tendencia nem fedezhető fel.

A 4. ábrán bemutatjuk a mérleg szerinti eredmény alakulását, melyben a 2002-es évet 100%-nak tekintettük. Az erdőgazdálkodással foglal-

Forrás: NAV adatai alapján saját szerkesztés

4. ábra. Az agrárvállalkozások mérleg szerinti eredményének alakulása (%)

kozó vállalkozások valamennyi év tekintetében pozitív mérleg szerinti eredménnyel zártak. A bázis évhez képest a legjelentősebb növekedés 2008-ban következett be. A válság hatása 2009-ben már tetten érhető, 2010-re a bázis évhez képest minimális mértékben növekedett a mérleg szerinti eredmény összege.

3.2 A jövedelmezőségi helyzet alakulása

Nem csak a mérleg szerinti eredmény, valamint az adózott eredmény terén észlelhetünk pozitív irányú folyamatokat, hanem ezzel párhuzamosan a jövedelmezőségi mutatók is szembetűnő növekedésnek indultak 2004-et követően. Igaz ez a ROE[6], a ROA[7] mutatókra egyaránt. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy az árbevétel-arányos adózott eredmény (ROS) értékei rendre (egyes években jelentősen) meghaladták az eszközarányos adózott eredmény (ROA) mutató értékeit. Ennek oka, hogy az árbevétel elmaradt az összes eszközérték mögött, amely hatékonysággal kapcsolatos problémákat vet fel.

A jövedelmezőség javulása növelte az agrárvállalkozások önfinanszírozó képességét, bár a vállalkozási pénzjövedelem (cash flow) nagyobbik részét – mintegy 2/3-át – továbbra is az értékcsökkenési leírás teszi ki, tehát az nem nyereségágon képződik.

Az önfinanszírozó képesség javulásának hatására nőtt a vállalkozások tőkeerőssége, kevésbé szorultak rá az idegen forrásokra. Ennek volt köszönhető, hogy 2005-től kezdődően a fizetett kamatok és kamatjellegű kifizetések összege végig a 34–38 milliárd forint közötti sávban mozgott annak ellenére, hogy – főleg az időszak vége felé – a hitelkondíciók romlottak, a kamatok emelkedtek.

A pozitívnak minősíthető jelenségek ellenére nem szabad eltekintenünk egy olyan körülménytől, amely a végső értékelést jelentősen befolyásolja.

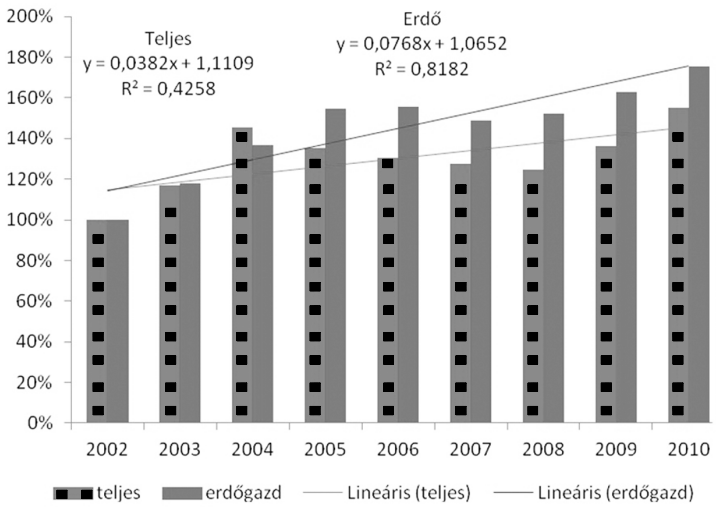
Megfigyelhető volt ugyanis, hogy a számvitelileg az egyéb bevételek között elszámolandó visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatások rendre jelentősen meghaladták az üzemi eredmények összegét.

[6] Sajáttőke-arányos nyereség (ROE) = Adózott eredmény / Saját tőke.
[7] Eszközarányos nyereség (ROA) = Adózott eredmény / Mérlegfőösszeg.

A vizsgált időszak átlagában az üzemi eredmény átlagos értéke megközelítően 67 milliárd forintot tett ki, miközben a visszafizetési kötelezettség nélkül kapott – egyéb bevételként elszámolandó – támogatások átlagos éves volumene meghaladta a 113,5 milliárd forintot.

A jövedelmezőség alakulását az értékcsökkenés sajátosan befolyásolja. Az ágazat a rendelkezésre álló uniós forrásoknak köszönhetően jelentős tárgyi eszköz bővítést hajtott végre az elmúlt évek folyamán, melynek elszámolása hatást gyakorol az összes eszköz értékére, ezáltal a jövedelmezőségi mutatók alakulására is. A magasabb eszközérték megnöveli a ROA mutató nevezőjét, amely a mutató csökkenésének irányába hat. Ugyanakkor a magasabb eszközérték után több értékcsökkenési leírás kerülhet elszámolásra, ami viszont csökkenti a vállalkozások eredményét, s ezen keresztül csökkenti a ROA mutató értékét is. E hatások eredőjeként a vizsgált időszakban összességében csökkent a ROA értéke.

Az erdőgazdálkodással foglalkozó társas vállalkozások eszköz- és tőkearányos jövedelmezősége 2008-ig viszonylag kedvező képet mutat, amely 2009-re romlik.

Forrás: A NAV adatai alapján saját szerkesztés

6. ábra. Nettó forgótőke értékének alakulása

Vizsgálatunk zárásaképpen az eszközök és a források közötti kapcsolatot a nettó forgótőke alakulásán keresztül értékeltük. A nettó forgótőke a forgóeszközöknek az a része, amelyet tartós forrásokkal finanszíroznak (BÍRÓ et al. 2007).

A finanszírozási források a költségeken keresztül hatnak a vállalkozások hozamára. Ha egy vállalkozás viszonylag nagyobb arányban finanszírozza a forgóeszközeit rövid lejáratú hitelekkel, csökkentheti kamatkiadásait (ILLÉS I.-né 2007).

A nettó forgótőke – tehát a nem átmeneti forrásokkal finanszírozott forgóeszközök értéke – minden évben pozitív előjelű volt. 2002 és 2004 között jelentősen, több mint 84 milliárd forinttal emelkedett, majd mérsékeltebb ütemben, de folyamatosan csökkent 2008-ig. A 2008. évi 233 milliárd forintot meghaladó érték a 2002. évihez képest mintegy 46 milliárd Ft-tal volt magasabb.

2009-ben 2008-hoz képest mintegy 21 milliárd Ft-nyi növekedés volt tapasztalható, ez a növekedés 2010-ben is folytatódik, így a nettó forgótőke értéke eléri a 279 990 millió forintos értéket. Arra vonatkozóan ugyan nem rendelkezünk konkrét számadatokkal, hogy az agrárvállalkozások forgóeszköz-állományán belül mekkorára tehető a tartós finanszírozásra szoruló eszközök értéke, mégis kijelenthető, hogy *a vizsgált időszakban a vállalkozások jellemzően a konzervatív finanszírozási stratégiát valósították meg, tehát az átmenetileg finanszírozandó eszközeik egy részét is tartós forrásokkal fedezték* (Borszéki 2008).

4. Összefoglalás

A vizsgált vállalkozások eszközeinek összes értéke az elemzett időszak alatt szinte töretlen növekedést mutatott, elsősorban a befektetett eszközök terén lehetett a növekedést megfigyelni. *A beruházási aktivitás növekedését és az ezt követő tárgyi eszköz érték növekedést elsődlegesen a hozzáférhetővé vált újabb hitelkonstrukciók, a megnyíló támogatási jogcímek, illetve az adórendszerben megjelenő beruházásokhoz kötődő adókedvezmények segítették.* A beruházási aktivitás 2010-re az ágazat egészében 10%, az erdőgazdálkodással foglalkozók tekintetében 20%. A forgóeszközök között a pénzeszközök aránya csökkent, bár 2010-re né-

mi javulás tapasztalható, továbbra is meghatározó a készletek és a követelések magas aránya. *Az agrárvállalkozások vevőállományának aránya lényegesen meghaladta az időszak egészében a nemzetgazdaság egészében tapasztalható vevőállomány-szinteket.* A vevőkövetelések növekvő tendenciát mutatnak, jelentős problémát látunk abban, hogy a vevők és szállítók közötti finanszírozhatóság folyamatosan romlik, a vevőkkel szemben támasztott követelések egyre kevésbé tudják a szállítói kötelezettségeket finanszírozni, miközben a követelésekből egyre kisebb valószínűséggel realizálható pénzeszköz. Az időszak végére a vevői futamidők jelentősen nőttek. Bár nő a saját tőke állománya, a céltartalékok jelentős növekedése a bizonytalan gazdasági-pénzügyi helyzetből adódik. Az erdőgazdálkodással foglalkozók összességében stabilabb tőke-, likviditási és jövedelmezőségi pozíciókkal rendelkeznek a mezőgazdaság egészéhez képest.

Az uniós csatlakozást követően – a bővülő támogatási lehetőségeknek köszönhetően – javult az agrárvállalkozások jövedelmezősége. A jövedelmezőség és ezen keresztül a nyereségági önfinanszírozás erősen támogatásfüggő.

Az agrárvállalkozások – likviditási mutatókkal jellemzett – likviditási helyzete a kilencvenes évekhez képest valamelyest romlott. Az évtized elején tapasztalható kismértékű javulást az uniós csatlakozást követően mérsékelt, de folyamatos rosszabbodás követte. A likviditási mutatók értékei így sem tekinthetők kritikusnak, de a forgóeszközök között a készletek és a követelések magas részaránya a „látszat-likviditást" valószínűsíti.

A vizsgált időszakban a vállalkozások jellemzően a konzervatív finanszírozási stratégiát valósították meg, tehát az átmenetileg finanszírozandó eszközeik egy részét is tartós forrásokkal fedezték.

Irodalomjegyzék

Bíró T. – Kresalek P. – Pucsek J. – Sztanó I. 2007. *A vállalkozások tevékenységének komplex elemzése.* Budapest, Perfekt Kiadó.

Bíró T. – Pucsek J. – Sztanó I. 2010. *Amit a mérleg mutat.* Budapest, Saldo Kiadó.

Borbély K. – Pataki L. – Vágyi F. R. 2011. Examination of the financi-

al position of Hungarian agricultural enterprises between 2002 and 2009. *Agrár és Vidékfejlesztési Szemle*, 2011. vol. 6. (1) supplement „Traditions, innovation, sustainability". Hódmezővásárhely, 5th May 2011. Conference Cd supplement. ISSN 1788-5345.

Borszéki É.: 2008. *A jövedelmezőség és a tőkeszerkezet összefüggései a vállalkozásoknál*. Bulletin of the Szent István University. Special Issue. Part I.

Ficzeréné Nagymihály K. 2007. *A fejlődéskövető vizsgálatok alkalmazhatósága és továbbfejlesztése a mezőgazdaságban*. Tavaszi Szél 2007 konferencia, 2007. május 17–20. Budapest, 263–273. ISBN 978-963 87569-0-9, Pro Patria et Scientia Díj I. helyezett.

Herczeg A. 2009. Társas mezőgazdasági vállalkozások forrás- és tőkeszerkezetének elemzése 2002 és 2006 között. DE AMTC PhD értekezés.

Illés Ivánné 2007. *Vállalkozások pénzügyi alapjai*. Budapest, Saldo Kiadó.

Károlyné Zdenkó I. – Illés B. Cs. – Pataki L. – Kozma T. 2009. *The effect of the foreign capital and European subventions on the competitiveness of the Hungarian agribusiness enterprises int he last 15 years*. Proceedings of the 113th EAAE Seminar, A resilient European food industry and food chain in a challenging world. MAICh Chania, Crete, Greece, CD, full paper, p.14

Miklósyné Ács K. – Siklósi Á. – Simon Sz. – Sztanó I. (szerk.) 2006. *A mezőgazdasági vállalkozások számviteli sajátosságai*. Budapest, Saldo kiadó, ISBN-10963638164 X

Nábrádi A. – Ficzeréné Nagymihály K. 2008. *Umweltgerechte Nutzung und nachhaltige Entwicklung des ländlichen Raumes*; Forschungsberichte 1/2008. 167–185. ISSN: 1865-6897; ISBN: 978-3-86009-025-1

J. B. PENSON – D. A. LINS 1980. *Agricultural finance an introduction to micro and macro concepts*. PRENTICE-HALL Inc, Englewood Cliffs, N. J. (USA) 13–37.

Z. HACHERROVÁ – R. HULÍK – I. PRIBILOVICOVÁ 2003. The state and development of financial structure in agricultural co-operatives. *Agricultural Economics – Chech*, 49 (8) 369–374.

J. Jánsky – P. Novák 2002. The analisys of financial situation of agricultural enterprises in productive and marginal condition with the use of the non-fiancial indicators. *Agricultural Economics – Chech*, 48 (7) 417–423.

Internetes források:

http://www.mnb.hu/Statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok letöltés dátuma: 2012. 01. 04

http://www.apeh.hu/data/cms201941/Gyorsjelentes_2010_(kiemelt).pdf, letöltés dátuma: 2012. 01. 06.